

moudrost, s níž pochopil, že dramatik musí mít objektivních náboženských kritérií, chce-li se odvážit na své vlastní úkoly.

Je-li z nás dvou, Machara a mne (p. Škrach sám mne s Macharem konfrontuje), někdo romantik, *jest to Machar a ne já*. Romanticky libovolný jest právě poměr Macharův k Římu a vůbec k antice. Viděti v římském imperiu něco, co jest blízké modernímu člověku a jeho tužbám, jest čirá romantická zvěle; naopak: římské imperium má jednoho jediného přímého dědice a vlastní dítě a tím jest — katolická církev. Řím imperátorský ovládl a zpacifikoval celý známý tehdejší svět a tuto jeho universální missi přejal po něm katolicism: zde vládá nad dušemi, tam vládá nad těly; zde dogma, tam římské právo — a u obou fantom jednoty, jednoty vnější, jednoty à tout prix. Neříkám tu nic nového, ale ovšem správného; vzpomínám si na příklad, že Nietzsche pokládal římskou církev za „poslední dílo římské“, za poslední veledílo římského stavitelství a s tohoto stanoviska mu imponovala; a před ním stejně soudí Heine a projevuje k ní z téhož důvodu tutéž úctu.

A stejně falešné jest, mluví-li p. Škrach o „antické životní bezprostřednosti“, o „antickém naturalismu“ jako o ideálu svém a sobě podobných. Kdo zná antické umění, antickou filosofii a vědu z vlastního studia a ne jen z povídání, ví, že se v nich naprosto nemůže mluvit o „bezprostřednosti“, ani o „naturalismu“; umění jest uměle a racionalisticky typické a stylisované, filosofie a věda jsou cele racionalistické a deduktivní. Vždyť již pouhý fakt, že všechen moderní klasicism dovolává se antiky, ukazuje, že nemůže býti v antickém umění „naturalismu“ a „bezprostřednosti“! A kdekoli náboženství v antice vystupuje nad pouhý kult patriotický a státní, tam všude narážíš na mystiku, od ní jest více méně odvislý hlubší náboženský život řecký i římský; a Řím císařský jest přímo zaplaven mystickými kulty orientálními. Ale hlavně a především: naturalism nepomůže nám dnes zcela nic ani při tvorbě básnické a nejméně již při tvorbě náboženské; tam jest přímo nonsensem. A zase: aby nebylo nedorozumění a aby mne p. Škrach neprohlásil snad za „středověkého asketu“: I já chci mít náboženství silné, radostné a životodárné, ale síla a radostnost a životnost jeho nalezne se snad všude jinde, jen ne v „naturalismu“. Bylo-li by kde romantické reakcionářství, bylo by především v tomto nazavování na domnělý antický naturalism náboženský!

Ozdravovací akce kulturně politická

Jest svrchovaně charakteristické, jak zachovaly se politické strany k očistné a ozdravovací akci, k níž dal podnět prof. dr. Mareš, sledovaný v tom některými jinými pracovníky kulturními, veřejným apelem, otištěným na konci března v některých listech. Tito bloudové pokládali za svou povinnost upozorniti v dnešní přetěžké době národ na to, že rozmohlo se v Čechách *politikářství*, jež jest hříchem proti *politice* opravdové a zdravé (jako na př. *umělskářství* jest hříchem proti *umění*) — politikářství, které se zapředlo do nejsobečtějších, nejmaličernějších a nejurputnějších vzájemných bojů stranických *na škodu základních statků všénárodních*, tedy statků po výtece kulturních. Ale se zlou se potázali tito idealističtí pošetilci, toužící stvořiti vyšší neutrální pole, na němž by se setkali političtí pracovníci různých stran ve věcech základních potřeb národních, a snad i připraviti orgán nebo instituci těchto potřeb kulturně všénárodních. Strany, zvláště realistická,

daly jim nejprve lekci, že dnešní rozvrat a úpadek politikářský zaviniili — právě oni, právě tato inteligence kulturní, tím, že prý se vzdalovala v pohodlném sobectví činnosti ve stranách. To jest stanovisko, které od let propaguje v Čase dr. Herben, a jest věru již na čase ukázati, že staví pravdu na hlavu a že jest nejpustší rabulistikou. Pohodlné *není* dnes, v době úplného sestraničtění českého života, státi mimo strany, nýbrž naopak: jest to svrchovaně *nepohodlné*, ano přímo *škodlivé* pro lidi veřejně působící. Každá strana *stará se* dnes totiž o zájmy svých příslušníků veřejně působících; takový člověk, ať vědec a učenec, ať literát, ať umělec, tvoří živý „fundus instructus“ strany, a straně záleží na tom, aby neutrpěl značnější pohromy ve své působnosti umělecké, literární nebo umělecké. Ruka ruku myje. Čili do, ut des: takový jednotlivec pracuje pro stranu již příslušenstvím svým k ní a souručenstvím za ní, a strana pracuje více versa pro něho. Útočí-li se na něj, ať kriticky, ať demagogicky, list strany jej brání nebo alespoň dopřeje mu místa k obraně vlastní; publikuje-li něco, tisk strany intonuje hymnu, a nemůže-li toho, zastírá alespoň nebo zmiňuje nedostatky a vady. Slovem: není žádným tajemstvím, že příslušenství takového člověka ke straně jest tolik jako pojištění proti mravním úrazům a někdy přímo zaopatřovacím ústavem prací, popularity, výhod, funkcí, vlivu. Pouto stranicví, fakt, že dva lidé společně náleží k téže straně, bývá často silnější než pravda, přesvědčení, svědomí. Kolikrát stalo se mně, že příslušníci strany realistické pověděli mně, jak nesouhlasí s literárním nebo vědeckým politikářstvím strany nebo listu, ale vystoupiti proti němu a vyznati své vnitřní přesvědčení proti p. X nebo proti p. Y, k tomu nebylo odvahy; ulehčovali si jen soukromě, na veřejnost kryli svým mlčením politikaření své strany. A takového sacrificia intellectus ve věcech kulturních žádá více méně každá strana od svých příslušníků!

Že poměry vyvinuly se tak, jak jsem zde napsal, toho příčina jest v tom, že strany obmezují se stále více na vzájemný boj proti sobě; ano jsou strany, které *žijí* přímo z tohoto boje; kdyby zmizela soupečka, strana neměla by svého *raison d'être* a mohla by jíti na procházku — neboť klidné zodpovědné práci ve spoluprádě vyhýbala se tak dlouho, až se k ní stala neschopnou. A kde jest *boj sám sobě cílem*, tam vznikají všude *žoldáci* nebo méně se v ně původní bojovníci. Tak vyvinulo se v Čechách zlo „politiky pro politiku“ jako „boje pro boj“ a „umění pro umění“. Takový žoldák stranický nedovede představit si nakonec, že může někdo nejen žít čestně a stati čně mimo strany, ale tvořiti i mimo ně kulturně nebo dokonce — horribile dictu — i politicky mysliti. Takovému žoldáku není života mimo jeho politikářské *l'art pour l'art*. Ale *caveant consules!* Dejtež si pozor, dobrodružkové: jakmile stává se politická strana cílem sama sobě, jakmile neslouží ona životu národnímu, nýbrž ujaňuje a terorizuje kulturní život národní, aby sloužil jí, jakmile strany neprovozují politiku, nýbrž politikářství — politika opravdová a čestná utíká se od nich k jednotlivcům a oni stávají se na čas jejími nositeli!

V národním probuzení našem každý čin tvůrčí, básnický, umělecký, vědecký byl co ipso čin politický, každý kulturní dělník prostou svou existencí politik. Není n ně pochyby, že dnes, kdy pokročil vývoj, rozrůznily se i funkce a musily se rozrůzniti; politika stala se funkcí samostatnou, odbornou. Ale to neznamená, že má a smí býti *cílem sobě* a zvrhati se v *politikářství*, v *politické technikářství*. Je-li kde „*l'art pour l'art*“ nebezpečné a nezdavé, tož zde. A vedle politických odborníků musí býti v zdravé organizaci národní vždycky duchové universální, kteří by pro

středkovali mezi obmezenostmi dne a všeobecnými duchovými statky národními a hájili jich od útisku chvíle, žel příliš utilitářsky naladěné! Jak často stalo se, že zaběhlo-li se odbornictví vědecké do slepé uličky, ozdravovací podnět přišel zvenčí, od neoborníka! A bude tomu tak i v dnešní politické bídě české, která jest následkem krátkozrakého egoismu stranického, požírajícího nakonec sama sebe. Zde mohou pomoci jen dalekozrací, t. j. duchové universální, kteří dají rozpomenouti se na základní potřeby všennárodní, kteří podnítní revisi, zjednodušení, sestup ku pramenům!

Proto stranám zvoucím nás, kulturní politiky, abychom vstoupili do některé z nich a odtamtud starali se o nápravu v nich, jest odpověděti, že pohltily již dosti inteligence, aniž jim to prospělo; a ne jeden kulturní politik stal se v nich na konec buď politickým l'art pour l'artistou nebo dokonce hrubým a slepým politikářem-žoldákem. Vestigia terrent! A jmenovati určitá jména jest opravdu zbytečné; tak jsou četná. Úkol inteligence kulturní jest, aby neomýlena pokřikem stranickým stála na vyšší věži než jest bašta stranicví, viděla dále a učila viděti dále. I to jest funkce politická a v některých dobách dokonce funkce po výtee politická; to tehdy, kdy politika zbahněla se v samopašných stranách v politikářství a někdejší bojovníci zvrhli se v žoldáky.

Pomník Hany Kvapilové

Vzpomínal jsem v těchto dnech na to, co řekl mně kterýsi významný Francouz, když jsem s ním, deset let po smrti mistrově, hovořil o mravním působení Stéphanu Mallarmé v současném světě básnickém. „Cítíme jeho váhu teprve od jeho smrti plně a den ze dne plněji; jeho přítomnost mezi námi jest dnes větší než byla za živa.“ Myslím, že tato krásná jistota platí pro všechny tvůrčí lidi, kteří za živa žili utajeni v zášti a nenávisti jako v chladném mraku — vykulují se z něho v plnou přítomnost, až když jej bylo rozrazilo a odplavilo jejich posmrtné záhrobní slunce. Bývají to vždycky zjevy ušlechtilé a duchově složitě, povznesené nad pouhou elementárnost smyslnosti; i když odumře jejich doktrína, žije ještě jejich dílo, a zchladne-li i to, žhne ještě dlouho příklad jejich mravního heroismu. Z tohoto rodu byla Hana Kvapilová; zjev mezi herci zcela výjimečný, byla ještě mnohem větší osobnost než umělkyně; u herců, opakují, bývá tomu naopak, a jejich výkony jevištní podávají, opisují a uzavírají je zpravidla úplně — vyžívají se úplně ve chvíli a vyžívají se v ní nad sebe: v napětí chvíle, vybičování ve všech svých nervech vzrušujícím stykem s obecnstvem, dávají více, než mají. Hana Kvapilová, ačkoliv herečka každým coulem, vynikala nad ně všechny tím, že nezpodobovala jen život, nýbrž ztělesňovala sám jeho harmonický řád, jak se ho zmocnila nejprve orgány ryze lidskými a jak si jej přivlastnila v duchový majetek prožitím ryze osobním; a v tomto smyslu plnila poslání a dala příklad, které zasáhly mnohem dále, než kam vniká jinak umění jevištní.

Pomník Štursův, postavený Haně Kvapilové o sedmém výročí jejího úmrtí v Kinské nedaleko Musea národopisného soukromou akcí, obmezenou pietně a taktně na nejbližší kruh přítelkyň a přátel zvěčnělé velké umělkyně, jest dílo ušlechtilé klidné, naleznouví šťastnou rovnováhu mezi portrétovou věrností a monumentální stylovostí.